

Από τις εξετάσεις στην αξιολόγηση των μαθητών: Μια ιστορική αναδρομή σχετική με την εξέλιξη της αξιολόγησης στον ελλαδικό χώρο, κατά τον 19^ο αιώνα

(1ο ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ Ελληνικής Εταιρείας Εκπαιδευτικής Αξιολόγησης, 2016
Αξιολόγηση των σχολικών μονάδων & των εκπαιδευτικών: σύγχρονες τάσεις, διλήμματα & προοπτικές)

Αβραάμ Μαυρόπουλος

Σχολικός Σύμβουλος Δ.Ε.
makmav72@gmail.com

Περίληψη

Στην εργασία αυτή γίνεται μια ιστορική αναδρομή στη διαδικασία εξέτασης-αξιολόγησης των μαθητών στα ελληνικά σχολεία, κατά τον 19^ο αιώνα. Σκοπός της είναι να διερευνήσει τη σημασία που δινόταν στους όρους εξέταση-αξιολόγηση, καθώς και στους στόχους και στον τρόπο με τον οποίο γινόταν η εξέταση-αξιολόγηση των μαθητών.

Summary

In this paper a historical analysis is attempted regarding the examination/evaluation process in Greek schools in the 19th century. The purpose is to probe the goals, the meaning and the processes that have been attached to the terms of examination-evaluation.

Λέξεις-Κλειδιά: εξετάσεις, αξιολόγηση, ιεράρχηση μαθημάτων.

Εισαγωγή:

Στην εργασία αυτή παρουσιάζονται και αναλύονται θέματα εξέτασης - αξιολόγησης των μαθητών στη Μέση Εκπαίδευση, κατά την περίοδο 1801-1900. Ειδικότερα, γίνεται προσπάθεια, μέσα από γραπτά τεκμήρια (περιοδικά, βιβλία, εγκύκλιοι, διατάγματα - νόμοι), να δοθούν απαντήσεις στα εξής ερωτήματα:

1. Ποιος ήταν ο σκοπός της εξέτασης-αξιολόγησης των μαθητών;
2. Πώς - με ποιο τρόπο (είδη εξέτασης-αξιολόγησης) και κάθε πότε (χρονική περίοδος - συχνότητα) γινόταν η εξέταση-αξιολόγηση των μαθητών;
3. Ποια ήταν η σχετική σημαντικότητα - ιεράρχηση των διάφορων μαθημάτων;
4. Ποιες ήταν οι απόψεις διάφορων παιδαγωγών για την εξέταση-αξιολόγηση των μαθητών;
5. Συνδεόταν το αποτέλεσμα της εξέτασης-αξιολόγησης των μαθητών με την αξιολόγηση των σχολείων και των δασκάλων;

Η εξεταζόμενη περίοδος έχει χωριστεί σε δύο επιμέρους περιόδους: 1. Την προεπαναστατική (1801-1821) και 2. Την περίοδο 1836-1900 (νεοελληνικό κράτος)¹.

1. Η εξέταση των μαθητών κατά την προεπαναστατική περίοδο (1801-1821)

Πηγές πληροφοριών κατά την προεπαναστατική περίοδο, αποτέλεσαν: α) Το περιοδικό: «ΕΡΜΗΣ Ο ΛΟΓΙΟΣ» (1811, 1812 και 1815) και β) Το βιβλίο «ΣΥΝΤΑΓΜΑ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ» του Κ. Κούμα (1820), τ.12.

1.1. Ποιος ήταν ο σκοπός της εξέτασης των μαθητών;

Σκοπός της εξέτασης κατά την περίοδο αυτή («Ερμής ο Λόγιος», 1811) ήταν να βλέπει ο δάσκαλος αν οι μαθητές «προβαίνωσι καθ' εκάστην», καθώς και να τους «προβιβάζει και υποβιβάζει».

¹ Η Μέση Εκπαίδευση, την περίοδο αυτή, έχει δύο κύκλους, το ελληνικό σχολείο (τρία χρόνια) και το γυμνάσιο (τέσσερα χρόνια).

1.2. Με ποιο τρόπο (είδη) και κάθε πότε γινόταν η εξέταση των μαθητών;

Οι εξετάσεις των μαθητών, όπως αναφέρεται στον «Ερμή το Λόγιο» («Διάταξις των εν Βουκουρεστίω Λυκείου», 1811), κατά την περίοδο αυτή, είναι: *προφορικές και γραπτές*: «*Αι εξετάσεις θέλουσι γίνεσθαι ή δια στόματος ή δια γραφής ...*».

Διαδικασία των εξετάσεων του 1^{ου} εξαμήνου στο Φιλολογικό Γυμνάσιο Σμύρνης («Ερμής ο Λόγιος», 1812):

«Την 29, 30, 31 Ιανουαρίου, 1, 2 Φεβρουαρίου, εξητάσθησαν οι τα επιστημονικά μαθήματα ακούσαντες μαθηταί, από 10 ώρας προ μεσημβρίας έως 12.

Ο Αρχιδιδάσκαλος Κ. Κούμας και ο της Φυσικής Ιστορίας και Χημείας, διδάσκαλος Στέφ. Οικονόμος Ιατρός, εξήταζον, εκ των καταλόγων λαμβάνοντες τα ονόματα, τους μαθητάς και ο μεν Κούμας ηρώτησεν περί Ηλεκτρισμού, Μαγνητισμού και μετεώρων, ο δε Οικονόμου ηρώτησε τους αυτούς εκ του Ιου της Χημείας μέρους, περί σωμάτων συνθέσεως (πολλών χημικών γνώσεων την εις τας τέχνας εφαρμογήν).

Ο Κούμας εξήταζεν και τους μαθηματικά ακούσαντας. Εις καθ' ένα επρόβαλλε θεωρήματα εκ των κωνικών τομών και του λογισμού των απειροστών και του ολοκληρωτικού, ...

Από δε της 5 Φεβρουαρίου, εξήτασεν ο διδάσκαλος Κ. Οικονόμος τους όσοι ήκουσαν τον Όμηρον και άλλους ποιητάς, και όσοι εξηγήθησαν Δημοσθένην και Ξενοφώντα μαθητάς».

Προσερχόταν για να παρακολουθήσει τις εξετάσεις τόσο πλήθος κόσμου, που δεν χωρούσε στην μεγάλη αίθουσα του σχολείου:

«Καθ' ημέραν συνήρχοντο, παρεκτός των επιτρόπων και εφόρων του Γυμνασίου, πλήθος πολύ αρχόντων, πραγματευτών, πάσης τάξεως ανθρώπων, ώστε μόλις τους εχώρει το μέγα της παραδόσεως ακροατήριον».

Ενδιαφέρον παρουσιάζει η περίπτωση του Λυκείου Βουκουρεστίου («Ερμής ο Λόγιος», 1815), όπου οι μαθητές εξετάζονται και στην εκτέλεση πειραμάτων, μια πρωτοποριακή ενέργεια ακόμη και για τη σημερινή εποχή:

«... Είτα άρχισαν να εξετάζονται κατά τάξεις οι μαθηταί του αρχιδιδασκάλου Βαρδαλάχου, ... περί διαφόρων ζητημάτων της ηλεκτρικής ύλης, κάμνοντες και τα πειράματα, ...» .

Κάθε πότε (χρονική περίοδος - συχνότητα) γινόταν η εξέταση των μαθητών;

Οι μαθητές εξετάζονταν μια ορισμένη ημέρα την εβδομάδα επί της ύλης που διδάχτηκε όλη την εβδομάδα, αλλά εξετάζονταν κάθε ημέρα στο μάθημα της προηγούμενης ημέρας («Ερμής ο Λόγιος», 1815, 1811):

«Ο διδάσκαλος των Επιστημών, την Πέμπτην θέλει εξετάζει τους μαθητάς εις όσα μαθήματα περί Φυσικής, έως εκείνης της ημέρας εδιδάχθησαν... .

«Ο διδάσκαλος της Ελληνικής γλώσσης, εξετάζει εις μίαν διωρισμένην ημέραν της εβδομάδος τους μαθητάς, ...

«Ο διδάσκαλος πρέπει καθ' εκάστην να εξετάξη τους μαθητάς περί του χθεσινού μαθήματος ...».

1.3. Ποια ήταν η σχετική σημαντικότητα - ιεράρχηση των διάφορων μαθημάτων;

Κατά την προεπαναστατική περίοδο η ιεράρχηση των μαθημάτων καθοριζόταν κυρίως από τον αρχιδιδάσκαλο. Π.χ. στο Φιλολογικό γυμνάσιο Σμύρνης επικρατούν τα επιστημονικά μαθήματα (αρχιδιδάσκαλος Κ. Κούμας), ενώ στην Ευαγγελική σχολή Σμύρνης τα θεολογικο-φιλολογικά μαθήματα (αρχιδιδάσκαλος Α. Πάριος).

1.4. Ποιες ήταν οι **απόψεις παιδαγωγών** για την **εξέταση των μαθητών**;

Ο Κ. Κούμας (1820) αναφέρει ότι οι εξετάσεις είναι χρήσιμες τόσο στους μαθητές γιατί τους βοηθούν να κάνουν εξάσκηση σε όσα διδάχτηκαν, όσο και στους δασκάλους γιατί τους δίνουν πληροφορίες για την πρόοδο των μαθητών τους:

«Αι εξετάσεις των μαθητών και αυτούς ωφελούν, επειδή τους δίδουν αφορμάς εξασκήσεως και τους δασκάλους πληροφορούν τίνες είναι οι προκόπτοντες μαθηταί».

Επιπλέον, αναφέρει ο Κούμας για τον ρόλο της διαμορφωτικής αξιολόγησης και του ανατροφοδοτικού ρόλου της:

«Ο δάσκαλος ρωτά τους μαθητάς περί των διδασκόμενων, το μεν δια να πληροφορηθή, εάν ο μαθητής εκατάλαβεν ορθώς τα λεχθέντα, το δε δια να τον απαλλάξη από ενδεχομένας αμφιβολίας και απάτας».

Ως προς το **κάθε πότε πρέπει να γίνονται οι εξετάσεις**, αναφέρει ο Κούμας (1820):

«Ιδιαίτεροι δοκιμασίοι των μαθητών πρέπει να γίνονται καθ' ημέραν εις όσα εξηγήθησαν την προ αυτής, και κατά μήνα εις όσα ήκουσαν κατά το χρονικόν τούτο διάστημα. Δημόσιοι δε, δις του ενιαυτού».

1.5. Συνδεόταν η **εξέταση των μαθητών** με την **αξιολόγηση των σχολείων** και των **δασκάλων**;

Η αξιολόγηση των σχολείων και των δασκάλων γινόταν με βάση τα **αποτελέσματα** των εξετάσεων των μαθητών, από αυτούς που παρακολουθούσαν τις δημόσιες εξετάσεις, δηλαδή τους **εφόρους**, τους **επιτρόπους**, τους **άρχοντες**, τους **γονείς** – **κηδεμόνες**, τον υπόλοιπο κόσμο, και την **εκκλησία**². Στο **Φιλολογικό γυμνάσιο Σμύρνης**, φαίνεται ότι οι μαθητές προετοιμάζονταν τόσο καλά για τις εξετάσεις, ώστε:

α) Στα **επιστημονικά μαθήματα**: *«...όλοι σχεδόν οι μαθητές απεκρίθησαν άριστα».*

β) Στα **μαθηματικά**: *«...όλοι οι μαθητές απεκρίθησαν άριστα και μόνον εις από τους δοκιμασθέντας απεκρίθη ατελέστερον παρά τους άλλους».*

γ) Στα **φιλολογικά**: *«οι εξετασθέντες μαθηταί απεκρίθησαν κατά τα μέτρα των καθενός δυνάμεων, και κατεγράφησαν με το άριστα, και πολλά ολίγοι με το καλώς».*

Συνέπειες των αποτελεσμάτων της εξέτασης των μαθητών για το **σχολείο** και τους **δασκάλους**:

α) **Αύξηση της φήμης** του σχολείου και των δασκάλων του, και κατά συνέπεια αύξηση του αριθμού των μαθητών του³.

² Αν αξιολογητής είναι η εκκλησία; Όποιος δάσκαλος διατύπωνε-δίδασκε θεωρίες ή απόψεις μη συμβατές με τις απόψεις της εκκλησίας, τότε αλίμονο στη θεωρία και σε αυτόν. Μερικές **επιπτώσεις** για τους **δασκάλους**: α) Κλήσεις σε **απολογία** για **αποκήρυξη των ιδεών τους εγγράφως** (π.χ. Β. Λέσβιος, Μ. Ανθρακίτης, Θ. Καϊρης, Σ. Δούγκας), β) **Διώξιμο** τους από το σχολείο & ενημέρωση άλλων σχολείων να μην προσληφθούν (π.χ. Ι. Μοισιόδαξ), γ) **Κάψιμο** των βιβλίων τους (π.χ. Μ. Ανθρακίτης), δ) **Αφορισμός** τους (π.χ. Χ. Παμπλέκης), κ.ά.

³ Οι φημισμένοι δάσκαλοι προσείλκυαν μαθητές στα σχολεία που δίδασκαν: α) Στο **Φιλολογικό Γυμνάσιο Σμύρνης**, όταν δίδασκε ο **Κ. Κούμας**, ο αριθμός μαθητών έφτασε τους 300, β) Στο γυμνάσιο **Χίου**, όταν δίδασκε ο **Ν. Βάμβας** ο αριθμός μαθητών έφτασε τους 700, γ) Στη **σχολή Κυδωνιών** όταν δίδασκε ο **Βενιαμίν ο Λέσβιος**, ο αριθμός μαθητών έφτασε περί τους 400, ενώ έφτασε περί τους 600 όταν δίδασκε ο **Θεόφιλος Καϊρης** (Χατζόπουλος, 1991).

- β) Ενδεχόμενη αύξηση μισθού των δασκάλων ή αλλαγή σχολείου με υψηλότερη θέση ή/και μεγαλύτερο μισθό.
- γ) Δώρα στους δασκάλους (και στους καλούς μαθητές): «Μετά τις εξετάσεις της εν Βουκουρεστίω αυθεντικής Ακαδημίας, ο ηγεμών Ιωάννης Καρατζάς έπεμψε δώρα τοις διδασκάλοις ωρολόγια χρυσά, ...».
- δ) Δωρεές στο σχολείο (για εξοπλισμό των αιθουσών, των βιβλιοθηκών, ...) από τους άρχοντες, κ.ά.

2. Η εξέταση των μαθητών Μέσης Εκπαίδευσης στο Νεοελληνικό κράτος (1836-1900)

Ο σκοπός, ο τρόπος (είδη εξέτασης) και το κάθε πότε (χρονική περίοδος - συχνότητα) γινόταν η εξέταση των μαθητών (και όχι μόνο) στην ελληνική Μέση Εκπαίδευση, καθορίζονταν κυρίως από τον «Κανονισμό των Ελληνικών Σχολείων και Γυμνασίων» (Β.Δ. 31 Δεκεμβρίου 1836 / 12 Ιανουαρίου 1837). Ο «κανονισμός» αυτός, χωρίς ουσιαστικές αλλαγές, ίσχυσε για περίπου 100 χρόνια.

2.1. Ποιος ο σκοπός της εξέτασης των μαθητών στα σχολεία;

Σκοπός της εξέτασης των μαθητών (Β.Δ. 31 Δεκ. 1836 / 12 Ιαν. 1837) ήταν η κατάταξις τους σε σειρά, βάσει της προόδου τους, ο προβιβασμός τους σε μεγαλύτερη τάξη και η λήψη απολυτηρίου:

Άρθρον 23. Ο προσδιορισμός της σειράς καθ' ην οι μαθηταί θέλουν κατατάσσεσθαι ως προς την πρόοδον αυτών εις έκαστον των μαθημάτων.

Άρθρον 27. Ο προβιβασμός εις ανωτέρας τάξεις ... .

Άρθρον 90. Η λήψις αποδεικτικού περί της αποπερατώσεως των εν τω Γυμνασίω μαθημάτων.

2.2. Με ποιο τρόπο (είδη εξέτασης) και κάθε πότε (χρονική περίοδος - συχνότητα) γινόταν η εξέταση των μαθητών;

α) Ως προς τα είδη, η εξέταση διακρίνεται σε γραπτή και προφορική.

β) Ως προς τη συχνότητα εξέτασης, βλ. 1^ο Κριτήριο ιεράρχησης μαθημάτων.

2.3. Ποια ήταν η σχετική σημαντικότητα - ιεράρχηση των διάφορων μαθημάτων με βάση την διαδικασία εξέτασης των μαθητών;

Ο καθορισμός της σημαντικότητας – ιεράρχησης των μαθημάτων θα βασιστεί στα εξής κριτήρια:

1^ο) Τρόπος (γραπτώς - προφορικώς) και συχνότητα εξέτασης.

2^ο) Σχετική βαθμολογία των εξεταζόμενων μαθημάτων.

3^ο) Βαθμός απαιτούμενος για τον προβιβασμό του μαθητή ή για την απόλυσή του.

4^ο) Πλήθος θεμάτων που έμπαιναν στην κληρωτίδα, για την τελική εξέταση.

1^ο κριτήριο ιεράρχησης: Ο τρόπος (γραπτώς, προφορικώς) και η συχνότητα εξέτασης.

Τα μαθήματα διακρίνονται σε δύο κατηγορίες, σε αυτά που θα εξετάζονται γραπτά (αρχαία, λατινικά, μαθηματικά και ιστορία) και σε αυτά που θα εξετάζονται προφορικά (κατήχηση, φυσική, χημεία και φυσική ιστορία), αλλά και μεταξύ των μαθημάτων που εξετάζονται γραπτά γίνεται επίσης διάκριση, λόγω διαφορετικής συχνότητας εξέτασης (άρθρο 93 του Β.Δ. / 1836-37):

Άρθρον 93. Η εντός του γυμνασίου πρόοδος ελέγχεται κυρίως δια των εγγράφων γυμνασμάτων (κατά σειρά συχνότητας εξέτασης) στα μαθήματα: α) αρχαία και λατινικά / μετάφρασις (κάθε βδομάδα), β) μαθηματικά (κάθε μήνα), γ) ιστορία (κάθε εξάμηνο).

Στο άρθρο 93 αναφέρεται επίσης, ότι τα μαθήματα: κατήχηση, φυσική, χημεία και φυσική ιστορία, «δεν θέλουν γίνεσθαι έγγραφα γυμνάσματα αλλά προφορικές εξετάσεις».

2^ο κριτήριο ιεράρχησης: Η σχετική βαθμολογία των εξεταζόμενων μαθημάτων.

Την περίοδο αυτή εκδίδονται διάφορα διατάγματα, τα οποία καθορίζουν τη σχετική βαρύτητα-αξία των διδασκόμενων μαθημάτων. Σε όλα τα διατάγματα (1884, 1885, 1889, 1891, 1897) μεγαλύτερη βαρύτητα έχουν τα ελληνικά, μετά τα λατινικά, μαθηματικά και θρησκευτικά και τέλος τα υπόλοιπα μαθήματα:

Διάταγμα της 11 Μαΐου **1884:** «*Εν τη βαθμολογία η των μαθημάτων προς άλλα αξία χαρακτηρίζεται,*

- α) των ελληνικών δια του 6,*
- β) των ιερών, λατινικών και μαθηματικών δια του 5,*
- γ) των λοιπών μαθημάτων δια του 4».*

Διάταγμα της 24 Ιουλίου **1885:** «*Εν τη βαθμολογία η των μαθημάτων προς άλλα αξία χαρακτηρίζεται*

- α) των ελληνικών δια του 8,*
- β) των μαθηματικών και λατινικών δια του 6,*
- γ) των λοιπών μαθημάτων δια του 5».*

Διάταγμα α) 29 Αυγούστου **1889** (υπουργός Γ. Θεοτόκης) και β) 14 Απριλίου **1891** (υπουργός Α. Γεροκωστόπουλος): «Περί εγγραφής και εξετάσεων μαθητών»:

«*Η των μαθημάτων προς άλλα αξία χαρακτηρίζεται:*

- α) των ελληνικών δια του 10,*
- β) των μαθηματικών και λατινικών δια του 8,*
- γ) των λοιπών μαθημάτων δια του 6».*

Διάταγμα της 28 Αυγούστου **1897:** «*Περί εξετάσεων εν τη μέση εκπαίδευσει:*

«*Εν τη βαθμολογία των μαθημάτων η προς άλλα αξία αυτών χαρακτηρίζεται:*

- α) των ελληνικών δια του 6,*
- β) των ιερών, μαθηματικών και λατινικών δια του 5,*
- γ) των λοιπών μαθημάτων δια του 4».*

3^ο κριτήριο ιεράρχησης: Ο βαθμός για τον προβιβασμό του μαθητή από τάξη σε τάξη ή για την απόλυσή του.

Αν ένας μαθητής δεν είχε προβιβάσιμο βαθμό στα ελληνικά, λατινικά και μαθηματικά, έστω κι αν είχε προβιβάσιμο βαθμό στα υπόλοιπα μαθήματα, δεν προβιβαζόταν (νόμος ΒΤΒ' / **1895**, «Περί εξετάσεων εν τοις Γυμνασίοις και Ελληνικοίς σχολείοις»):

Άρθρον 4. *Μαθητής μη αξιωθείς βαθμού προβιβάζοντος εν ταις εγγράφοις γενικαίς εξετάσεσιν εις τα Ελληνικά, Λατινικά⁴ και Μαθηματικά, δεν προβιβάζεται ή απολύεται, και αν το γενικόν εξαγόμενον παρέχη βαθμόν προβιβάζοντα.*

---

⁴ Με την εγκύκλιο 22 Απριλίου **1896**, αφαιρούνται τα Λατινικά από τα «πρωτεύοντα».

4^ο κριτήριο ιεράρχησης: Το πλήθος των θεμάτων-ζητημάτων της εξεταστέας ύλης που έμπαιναν στην κληρωτίδα, στο τέλος του σχολικού έτους.

Ένα ακόμη κριτήριο ιεράρχησης των μαθημάτων, είναι ο αριθμός θεμάτων-ζητημάτων στα οποία έπρεπε να χωριστεί η εξεταστέα ύλη στο τέλος του σχολικού έτους. Οι αριθμοί των θεμάτων-ζητημάτων έμπαινε σε κληρωτίδα, από την οποία τραβούσαν τρία θέματα, τα οποία στη συνέχεια υπαγορεύονταν στους μαθητές και οι μαθητές όφειλαν να γράψουν τα δύο (Διάταγμα 28 Αυγούστου **1897**, υπουργός Παιδείας Α. Ευταξίας):

Άρθρον 7. α) Αι γραπταί επί προβιβασμού εξετάσεις των γυμνασίων γίνονται εφ' απάντων των εν εκάστη τάξει διδασκομένων επιστημονικών μαθημάτων.

β) Το ποσόν της καθ' άπαν το σχολικόν έτος διδαχθείσης ύλης εκάστου μαθήματος διαιρείται υπό του διδάσκοντος εις ζητήματα υπ' ευθύνην αυτού.

-Εν τω γυμνασίω, τα ζητήματα εν μεν τοις ελληνικοίς, λατινικοίς και μαθηματικοίς να είναι εξήκοντα (60), εν δε τοις άλλοις μαθήμασι τεσσαράκοντα (40).

-Εν τω ελληνικό σχολείω, τα μεν ελληνικά και μαθηματικά να είναι πενήκοντα (50), τα δ' άλλα τριάκοντα (30).

γ) Τα ζητήματα ταύτα, πρέπει να περιέχωσι πάσαν την διδαχθείσαν ύλην εκάστου μαθήματος, ...

Άρθρον 8. Εν μία κληρωτίδι έχοντα επιγεγραμμένους αριθμούς 1-60 ή 50, ...

Εκ των υπαγορευθέντων τριών ζητημάτων έκαστος μαθητής οφείλει να λύση κατ' ιδίαν εκλογήν δύο.

2.4. Ποιες ήταν οι απόψεις παιδαγωγών για τις εξετάσεις των μαθητών;

Ο καθηγητής του Πανεπιστημίου Αθηνών Ι. Πανταζίδης (**1889**), γράφει ότι η εξέταση έχει σκοπό *διαγνωστικό, διαμορφωτικό-ανατροφοδοτικό και διεγερτικό της σκέψης των μαθητών, για παραγωγή νέων γνώσεων:*

«Εξέτασις, τουτέστιν ερώτησις του διδασκάλου και απόκρισις του μαθητού, έχει διπλούν σκοπόν:

α) ελεγκτικόν: Ο διδάσκαλος ελέγχει τον μαθητήν, αν καλώς εννόησε τα υπ' αυτού διδαχθέντα, αν τα διατηρεί εν τη μνήμη, και αν δύναται ορθώς να τα εκθέση, ώστε να γίνει επανόρθωσις, επανάληψις και στερέωσις των δεδιδασμένων

β) εξεγερτικόν: Ο διδάσκαλος εξεγείρει τας ήδη εν τω μαθητή υπάρχουσας γνώσεις, συσχετίζει και συνδυάζει αυτάς ούτως, ώστε να παραχθώσιν υπ' αυτού του μαθητού νέαι γνώσεις, νέαι κρίσεις, ...».

2.5. Συνδεόταν η εξέταση των μαθητών με την αξιολόγηση των σχολείων και των δασκάλων;

Η αξιολόγηση του σχολείου και των δασκάλων γινόταν από την *εφορεία*, την οποία αποτελούσαν ο διοικητής της περιφέρειας, ο δήμαρχος, ένας πεπαιδευμένος κληρικός και δύο δημότες, και η οποία είχε την υποχρέωση να στείλει τα αποτελέσματα της αξιολόγησης στο υπουργείο Παιδείας (άρθρο 43).

Άρθρο 45. Τα μέλη της εφορείας θέλουν παρευρίσκεσθαι εις τας εξετάσεις κατά το τέλος του έτους καθ' όλην αυτών την διάρκειαν.

Άρθρο 49. Μετά το τέλος των εξετάσεων του σχολείου χρεωστεί η εφορεία να διευθύνη αναφοράν προς την επί των Εκκλησιαστικών γραμματεία, περί της καταστάσεως του σχολείου, της προοδεύσεως των μαθητών, ...

Επιλογικά, μεταφέρουμε μια **προφορική εξέταση** (Παρασκευόπουλος, 1924), όπου Δ: Δάσκαλος και Μ: Μαθητής:

Ενότητα: «Ρήγας Φεραίος»

Δ. Να σηκωθεί ο Κυριακόπουλος. Λέγε.

Μ. Ο Ρήγας Φεραίος εγεννήθηκε το 1767.

Δ. Το 1757 θέλεις να είπης.

Μ. Μάλιστα, το 1757 εν Βελεστίνω, εξ ου και Βελεστινλής ονομάσθη. Αφού ... (δεν προχωρεί).

Δ. Αφού επεράτωσε τα εγκύκλια μαθήματα... .

Μ. Αφού επεράτωσε τα εγκύκλια μαθήματα... .

Δ. Εδιάβασες Κυριακόπουλε; Δεν εδιάβασες καθόλου σήμερα.

Μ. Εδιάβασα Κύριε!

Δ. Λέγε αφού εδιάβασες.

Μ. Αφού επεράτωσε τα εγκύκλια μαθήματα έγινε διδάσκαλος εις το ... (δεν προχωρεί).

Δ. Σου είπα δεν εδιάβασες, ήρθες αμελέτητος. Κάτσε κάτω. Να έρθη ο Γεωργόπουλος.

Δ. Λέγε Γεωργόπουλε.

Μ. Να αρχίσω κύριε από την αρχή ή εκεί που έμεινε ο Κυριακόπουλος;

Δ. Άρχισε όπου θέλεις. Εγώ θέλω να μου πεις το μάθημα.

Μ. Ο Ρήγας Φεραίος επεράτωσε τα μαθήματα εις το εν Ζαγορά σχολείον και ... (δεν προχωρεί).

Δ. Λέγε γιατί θα σε καθίσω και σένα κάτω. Ήρθες και συ αμελέτητος. Δεν εδιάβασες.

Μ. και ... έγινε διδάσκαλος εις το χωρίον Κισσόν. Μετά επήγε εις το Βουκουρέστιον. Εκεί άκουσε.

Δ. ήκουσε να λες!

Μ. Μάλιστα, ήκουσε ... (δεν προχωρεί).

Δ. Κάθισε κάτω και συ Γεωργόπουλε και να μάθης!

Συμπερασματικά:

Η αξιολόγηση⁵ - εξετάσεις των μαθητών στα ελληνικά σχολεία, κατά τον 19^ο αιώνα (και το μεγαλύτερο μέρος του 20^{ου})⁶ χαρακτηρίζεται από την δασκαλοκεντρική αποτίμηση των γνώσεών τους στα διδασκόμενα μαθήματα, μέσω προφορικών και γραπτών εξετάσεων, χαμηλής εγκυρότητας περιεχομένου και αντικειμενικότητας.

Οι εξετάσεις, επιδίωκαν τη δημιουργία άμιλλας μεταξύ των μαθητών, ενίσχυαν τον ανταγωνισμό και καλλιεργούσαν το πνεύμα του ατομισμού⁷.

Βιβλιογραφικές αναφορές

Β.Δ. και Νόμοι.

ΕΡΜΗΣ Ο ΛΟΓΙΟΣ (τεύχη: Μάρτιος 1811, Μάιος 1812, Μάιος 1815)

Εξαρχόπουλος Ν. (1946). *Γενική Διδακτική*.

Κανονισμός των Ελληνικών Σχολείων & Γυμνασίων (Β.Δ. 31 Δεκεμβρίου 1836 /12 Ιανουαρίου 1837.

Κασσωτάκης Μ. (2013). *Η αξιολόγηση της επίδοσης των μαθητών*. Γρηγόρης.

Κούμας Κ. (1820). *Σύνταγμα Φιλοσοφίας*.

Πανταζίδης Ι. (1889). *Γυμνασιακή Παιδαγωγική*.

Παρασκευόπουλος Θ. (1924). *Ο διδάσκαλος και αι εξετάσεις*.

Χατζόπουλος Κ. (1991). *Ελληνικά σχολεία την περίοδο της οθωμανικής κυριαρχίας*. Βάνιας.

⁵ Ο όρος *αξιολόγηση* αρχίζει να χρησιμοποιείται στην ελληνική βιβλιογραφία περί τα μέσα της δεκαετίας του 1970 στην ΣΕΛΕΤΕ (Π. Δέρας, 1973 - Κ. Μάνος, 1975 - Μ. Ζαβλανός, 1978, Ε. Δημητρόπουλος, 1980) και στο Πανεπιστήμιο Αθηνών (Μ. Κασσωτάκης, 1979).

⁶ Παρουσιάζει ενδιαφέρον μια παιδαγωγική (!) άποψη για την αξιολόγηση, του Ν. Εξαρχόπουλου (1946), ο οποίος αναφέρει ότι *σκοπός των εξετάσεων είναι: «Η ορθή επιλογή των μαθητών για τα διάφορα σχολεία επί τη βάσει των φυσικών ικανοτήτων αυτών, ώστε να είναι δυνατός ο αποχωρισμός από των κανονικών παιδων εκείνων οίτινες υστερούσι νοητικώς ή είναι ανώμαλοι ψυχικώς και ηθικώς, ...»*.

⁷ Κασσωτάκης, 2013